KULTÚRA SLOVA

Časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu

Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV

HLAVNÝ REDAKTOR

Matej Považaj

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Silvia Duchková

REDAKČNÁ RADA

Klára Buzássyová, Silvia Duchková, Adriana Ferenčíková, Ján Findra, Gejza Horák, Ján Horecký, Ján Kačala, Ivan Masár, Mira Nábělková, Jozef Pavlovič, Mária Pisárčiková, Matej Považaj, Anna Rýzková, Ján Sabol, Pavol Žigo

REDAKCIA

813 64 Bratislava, Panská 26

KULTÚRA SLOVA – ROČNÍK 27 – 1993 – ČÍSLO 3

OBSAH

MLACEK, J.: K uplatňovaniu novších kodifikačných zmien v jazyku slovenskej exilovej prózy 65
KAČALA, J.: Dvojčlenná spojka *skôr, skorej – ako, než (a) nie* 70

DISKUSIE

HORŇANSKÝ, I.: Nové Pravidlá slovenského pravopisu a kartografická prax 74

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Prírodný svet Jána Hollého. J. Horecký 81

ROZLIČNOSTI

Čo je *Eurotópia*? J. Horecký 84

SPRÁVY A POSUDKY

Keď román píše básnik. I. Masár .. 85
Osemjazyčný stomatologický slovník. M. Považaj 88
Reprezentatívna kronika ľudských dejín. O. Orgoňová 91

SPYTOVALI STE SA

Prídavné meno tristný. M. Považaj 95

KULTÚRA SLOVA - ROČNÍK 27 - 1993
ČÍSLO 3

K uplatňovaniu novších kodifikačných zmien v jazyku slovenskej exilovej prózy

JOZEF MLACEK

V rámci širšej vedeckovýskumnej úlohy zameranej na analýzu jazyka a štýlu slovenskej exilovej spisby riešime aj čiastkovú úlohu, ktorej cieľom je podať obraz o fungovaní frazeológie v sledovaných dielach. So zreteľom na špecifické kvality frazeológie sme výber skúmaných diel orientovali najmä na práce memoárového a vecného typu, lebo práve pri nich sme predpokladali veľmi osobitné spôsoby uplatňovania frazeologického výraziva. Doterajšie výsledky tohto výskumu (čiastočne už aj publikované) naše predpoklady do značnej miery potvrdzujú. O nich však teraz hovoriť podrobnejšie nebudeme. Predchádzajúce zistenia sme spomenuli iba preto, aby sa ukázalo, že náš výber sledovaných diel nebol náhodný, ale naopak, bol presne zacielený. Takáto zacielenosť však nijako neprekážala tomu, aby sme v rozboroch sledovaných diel zisťovali aj ich ďalšie jazykové vlastnosti. Ako jedna spomedzi tých vlastností, čo sa azda najviac ponúkali na skúmanie, bolo uplatňovanie novších kodifikačných zmien v jazyku analyzovaných diel.

Konkrétnym materiálom nášho výskumu sa stali prozaické práce viacerých známych prozaikov i básnikov, ako napríklad diela M. Šprinca, R. Dilonga alebo J. Okáľa, ale aj memoárovo ladené práce ďalších exilových autorov, ako boli a sú napr. P. Hrtus Jurina, Š. Blaško, novšie Z. Tomanovič, spomedzi kultúrnych pracovníkov diela I. Kružliaka, J. E. Bora a ďalšie. Časovo ide o práce najmä zo sedemdesiatych a osemdesiatych rokov, ale celé rozpätie siaha prakticky od Šprincovej knihy *K slobodným pobrežiam* (1949) až po Okáľov *Výpredaj ľudskosti* (1989) alebo Tomanovičove *Oči*

a srdce emigrácie (1990). Z tohto časového určenia zreteľne vyplýva, že v súvislosti s vytýčenou témou nám ide o sledovanie uplatňovania kodifikačných zmien z rokov 1953 a 1968 v jazyku týchto diel; z povahy týchto diel zasa vyplýva, že sa budeme upriamovať najmä na pravopisné a tvaroslovné otázky a iba okrajovo aj na problémy z ďalších rovín jazyka.

Uvedené časové údaje ukazujú na to, že prvé zo sledovaných diel vyšli ešte pred kodifikačnými zmenami z roku 1953 (napríklad spomínaná Šprincova kniha), a tak v ich textoch logicky nájdeme všetky znaky jazyka, ktoré boli typické pre predchádzajúce obdobie. Rovnako však pokladáme za logické, že všetky znaky predchádzajúcej kodifikácie nachádzame ešte aj v Okáľovej knihe z r. 1954. Ako by mohol prekvapiť takýto stav v osihotených publikáciách našich exulantov roztratených doslova po celom svete, keď v tom istom čase bolo ešte kolísanie pri zavádzaní nových kodifikačných zmien aj v takom rozvitom zahraničnom slovenskom kultúrnom prostredí, aké predstavujú napríklad vojvodinskí Slováci? Aj v ich prostredí sa kodifikácia z roku 1953 zavádza len postupne a s istým časovým odstupom, ako to presne zachytáva napr. M. Myjavcová, keď píše, že úprava slovenského pravopisu z r. 1953 bola prijatá s istým otáľaním, a potom uvádza takéto presné fakty: „Tak v Novom živote (časopis vojvodinských Slovákov so širším literárnym a kultúrnym zameraním – J. M.) bol nový pravopis prvý raz uplatnený r. 1955 v č. 3/4, a to iba v príspevku Andreja Mráza... Ostatné texty sú vytlačené ešte starým pravopisom. Nové pravopisné pravidlá sa začali uplatňovať až od nasledujúceho ročníka. Úvodom k tomuto kroku je článok Michala Filipa *O najnovšej úprave slovenského pravopisu* (NŽ, *8*, č. 1, s. 1–13). Aj v novinách Hlas ľudu (týždenník vojvodinských Slovákov – J. M.) sa nový pravopis začal uplatňovať až r. 1956" (Myjavcová, 1984–85, s. 8, pozn. č. 5). Autorka k tomu ešte dodáva: „V čase, keď sa na Slovensku už naplno písalo podľa nového pravopisu, v Hlase ľudu v pravidelnej rubrike Praktická príručka slovenského pravopisu... sa medziiným vykladá, že treba písať: stromy padaly, sokoly letely, ženy plakaly, mestá kvitly" (tamže, s. 8, pozn. č. 5). Keď teda bola takáto situácia s prijímaním kodifikačných zmien v takom slovenskom kultúrnom prostredí, aké predstavuje naša menšina vo Vojvodine, o koľko ťažšie sa tieto zmeny mohli presadzovať v rozličných slovenských enklávach roztratených prakticky po celom svete – sledované knihy vychádzali od Buenos Aires po Zürich a Rím, od Toronta až po Melbourne. A k tomu ešte treba pripočítať aj fakt, že najmä prvá emigračná vlna (po r. 1945) niesla so sebou aj ostrý protikomunistický postoj, ktorý v mnohých prípadoch viedol k dočasnému, no niekde dosť dlho trvajúcemu ignorovaniu takmer všetkého, čo „doma" vznika-

lo, teda popri inom aj k ignorovaniu pravidiel prijatých po februári 1948. Po týchto všeobecných poznámkach prejdeme k pohľadu na konkrétne fakty, ktoré v sledovanej spisbe súvisia s nastoleným problémom.

Hneď na začiatku našej analýzy musíme konštatovať, že slovenská exilová tvorba sa po roku 1945 rozbiehala len veľmi pomaly, a teda aj diel, ktoré by patrili do spomenutého obdobia kolísania pri prijímaní kodifikačných zmien z roku 1953, bolo ešte pomerne málo. Vysvetlenie tejto situácie podáva najlepšie sama skúmaná exilová memoárová a vecná spisba, ktorá zachytáva veľmi zložité cesty našich exulantov cez Rakúsko a Nemecko zväčša načas do Talianska a odtiaľ dvoma prúdmi do Spojených štátov amerických a Kanady alebo do Južnej Ameriky (najmä do Argentíny). Ťažko bolo písať, tvoriť, keď aj taký veľký autor, akým bol J. Cíger Hronský, „nemohol sa vyhnúť pokorujúcej továrnickej drine", ako píše Ján E. Bor (nech nás tu nemýli odlišná motivácia slova *továrnický*; ako napovedá kontext, išlo o drinu v továrni, nie o „drinu" továrnikov), alebo keď bývalý poslanec Národného zhromaždenia za Demokratickú stranu Štefan Blaško vo svojej knihe *Sobranecký exulant* priznáva, že „za deväť rokov práce v Amerike som si našetril osemtisíc dolárov" (s. 147). Väčší rozmach tejto spisby zaznamenávame až od 60. rokov a azda najplodnejšie roky našej exilovej tvorby boli sedemdesiate a osemdesiate roky. Je to teda obdobie už dosť vzdialené od vzdoru a biedy hneď po vojne, dosť vzdialené už aj od prijatia kodifikačných zmien v roku 1953. Preto neprekvapuje, že v tejto tvorbe už jednoznačne prevláda príklon k uplatňovaniu zásad ostatnej reformy. So zreteľom na to chceme skôr ukázať, v ktorých bodoch sa prejavujú odchýlky od prijatej kodifikácie, resp. kde sa jej jednotlivé konkrétne zásady alebo pravidlá prijímajú nedôsledne alebo nepresne.

Pri pohľade na konkrétne jazykové osobitosti sledovaných textov sa ako najvýraznejšie ukazujú isté nedôslednosti najmä pri niektorých pravopisných pravidlách. V textoch viacerých sledovaných autorov nachádzame najčastejšie odchýlky od pravidla o pravopise predpôn *s-, z-*, a to niekedy aj s istou variabilnosťou. Nachádzame tu teda napríklad podoby *z pod* i *zpod, z pomedzi* aj *zpomedzi*, ďalej podoby *ztade, ztotožnenie, zpresnil, zňať*, ale vedľa toho i podobu *dívajú sa skopca.* V ďalších prípadoch nie sú odchýlky od prijatých zásad spomenutej reformy také bežné, niekedy sa prejavujú skôr iba u jedného autora alebo u niektorých autorov. Máme tu na mysli také zvláštnosti, ako je pravopis vlastných mien (pri istých typoch pomenovaní), napr. stredoeurópan, stredomorie (u J. Okáľa); na Saubodni – slovotvorne adaptované nemecké Sauboden, ale pod vplyvom nemeckého pravopisu s ponechaním veľkého písmena, hoci ide o apelatívum, atď.

Oveľa zaujímavejšie sú odchýlky v tvarosloví. Tu je paleta zvláštností veľmi široká. Niektoré z nich možno pokladať iba za individuálny znak jazyka príslušného autora, iné sú systematickejšie. Niektoré sa vyskytujú iba v tejto exilovej spisbe, kým iné korešpondujú s paralelnými tendenciami aj v domácom prostredí. Zaiste nás nijako neprekvapuje, že tu nachádzame tvary typu *poliami, moriami, prtiami*, veď tento istý tlak pozorujeme aj v jazyku hovoriacich na Slovensku. Pritom dodávame, že ide o tendenciu, proti ktorej sú všetky početné a opakujúce sa výčitky jazykovedcov takmer celkom neúčinné. Podobne môžeme charakterizovať aj tvar zámena *čia – od čiej*, ktorý sa takisto zjavuje aj v prejavoch domácich používateľov jazyka, alebo niektoré prípady kolísania menného rodu pri istých substantívach: *jedno dátum, ten guráž, celá výstroj, bohatá výstroj* (M. Šprinc, A. V. Pír). Špecifickejšie sú prípady typu *prechádzať lánami, s novými kostolami*, ktoré sme zaznamenali iba v jazyku autorov hlásiacich sa k východnému Slovensku (napr. M. Šprinc, Š. Blaško). Iba v Blaškových memoárových prózach (*Sobranecký kraj, Sobranecký exulant*), ktoré vyšli v 80. rokoch, sa stretneme so starším bezpredložkovým inštrumentálom typu *veľkoobchod pivom, obchod plátnom* a pod., iba v próze Agneše Jergovej-Gundovej sme našli príznakový tvar *zvierence*.

Na pozadí takýchto jednotlivostí sú potom tým pozoruhodnejšie také výrazy a konštrukcie, kde exilový autor cieľavedome, s presným štylistickým zámerom využíva istú morfologickú osobitosť. Tak v prózach Jána Okáľa častejšie nájdeme starší príznakový tvar inštrumentálu plurálu *s dedinskými chlapci, s Motoškovci, inými slovy* a pod., v reči Andreja V. Píra, autora z druhej generácie našich vysťahovalcov, zasa prekvapí jemné uplatňovanie plurálu úcty (napr. *nepočul som, že by sa mamička boli žalovali*). Viacej osobitostí nachádzame aj v slovesných tvaroch, ale všetky tieto odchýlky sú skôr individuálnym jazykovým prostriedkom. Napríklad len v Šprincových knihách čítame tvary (*nohy som mal*) *zdreveneté*, (*do priepasti*) *porastnutej (stromami), (aj my tam) prehrajeme*, iba v reči P. Hrtusa Jurinu sú zasa tvary *(nohy nám) zdrevenia, neprisnije (sa mu)* a pod.

Keďže všetky sledované diela vznikali v cudzojazyčnom prostredí, zaujímavý je pri nich aj problém zdomácňovania cudzích pomenovaní. Výsledky tohto procesu vyzerajú v týchto textoch dosť odlišne od toho, ako sa dané slová prijali u nás doma. Napr. niekedy nachádzame tvar *bulevardy*, inokedy podobu *stejky* (*steak*) a kolísanie medzi podobami *hotel* a *hostel*. Jeden z našich exilových autorov (P. Hrtus Jurina) tento proces dokonca aj tematizoval a využil ho na výstavbu neveľkých motívov. Napríklad v jeho knihe *Z reči do reči* má jedna kapitolka názov *Plné vrece zis-vanov*. Až v texte sa

čitateľ dozvedá, že ide o vyjadrenie situácie, keď náš vysťahovalec neovládajúci ešte primerane angličtinu nakupuje v obchodoch práve pomocou tejto jedinej frázy (*this one = toto jedno*). Takýto postup sa v Jurinovej reči vyskytuje aj inde. Na jednom mieste má v texte napríklad aj takúto vetu: *Tu ti posielam dvadsať dolárov a tácol*, pričom slovo *tácol* je vysvetlené v ďalšom texte ako prekrútenie anglickej frázy *that's* all (= *to je všetko*). Len na doplnenie tu dodávame, že Jurinove texty miestami zachytávajú aj akoby obrátenú stranu spomínaného procesu, totiž prispôsobovanie, adaptovanie slovenských mien v anglickom jazykovom prostredí, keď napríklad z priezviska *Trnka* vzniká nová podoba *Taranaka*, z mena *Mäkký* zasa *Mac Key* a podobne.

Ako možno predpokladať, najviac osobitostí v jazyku exilovej prózy je z oblasti slovnej zásoby. Pravda, tam je problém kodifikovanosti trochu zložitejší. Z početných typov, ktoré sú práve z tejto stránky pozoruhodné, upozorníme aspoň na jednu skupinu prípadov, a to na pomenovania, pri ktorých naši exiloví autori uplatňujú približne rovnaký pomenúvací typ, aký sa využíva v jazyku na Slovensku, ale na slovotvornej rovine volia, resp. využívajú odlišnú podobu. A tak nachádzame v jazyku sledovaných diel nie slovo *vreckovka*, ale *vreckovník,* nie *vreckové*, ale *vreckovné*, nie *soľnička*, ale *slanička,* nie *vlečka* (za autom), ale *vlečník*. Pri zdomácňovaní cudzích názvov sa zasa stretáme napríklad so slovom *podprezident* namiesto *viceprezident*, so spojením *sivá veličina* namiesto *sivá (šedá) eminencia* a podobne. Nájdeme tu aj viaceré z tých typov pomenovaní alebo konkrétnych slov, ktoré naša jazyková prax už celkom bežne neprijíma, napr. Sobranecko, ba natrafíme aj na použitie problematického spojenia *zápisnicu som orazítkoval pečiatkou* (Š. Blaško).

Jedným z cieľov analýzy našej exilovej tvorby je ukázať, že tieto diela patria do slovenskej literatúry, že sú síce jej špecifickou, ale pritom organickou súčasťou. Zložkou takéhoto úsilia je aj náš pohľad na jazyk týchto diel; ten ukazuje, že exilová tvorba s istým odstupom prijala aj nové kodifikačné zmeny. Treba povedať, že ich prijímala nielen s časovým odstupom, ale niekedy aj dosť nedôsledne. No práve ona často ponúka nielen príklady na aplikáciu všeobecne platných zásad a pravidiel, ale niekedy aj isté podnety na ďalší vývin.

LITERATÚRA

MYJAVCOVÁ, M.: Súčasné vývinové tendencie v spisovnej slovenčine v Juhoslávii. In: Zborník Spolku vojvodinských slovakistov. 6 – 7. Nový Sad, Spolok vojvodinských slovakistov 1984 – 1985, s. 5 – 70.

Dvojčlenná spojka skôr, skorej – ako, než, (a) nie

JÁN KAČALA

Výrazným prostriedkom obohacovania slovnej zásoby súčasnej spisovnej slovenčiny je vznik nových sekundárnych (druhotných), najmä viacčlenných spájacích prostriedkov, ktoré sa využívajú v gramatike, resp. v syntaxi, a to tak v oblasti subordinácie (podraďovania), ako aj v oblasti koordinácie (priraďovania). To značí, že sa rozvíjajú a ďalej významovo diferencujú prostriedky nielen na vyjadrovanie závislostných vzťahov medzi syntaktickými jednotkami, ale aj na vyjadrovanie vzťahov nezávislosti, resp. rovnocennosti medzi spojenými syntaktickými jednotkami, a to tak v okruhu jednoduchých vetných členov (t. j. v rámci jednoduchej vety), ako aj v okruhu súvetných členov (t. j. v rámci súvetia). Podľa toho možno povedať, že oblasť členského aj vetného spájania sa v hypotaxe čiže v podraďovacej forme aj v parataxe čiže v priraďovacej forme vyvíja v podstate paralelne (hoci väčšiu symetriu týchto oblastí badať skôr vo sfére parataxy).

Veľká väčšina pôvodných aj novších spájacích prostriedkov sa zachytáva v syntetických prácach o slovenčine, akou je Morfológia slovenského jazyka (1966), ako aj vo výkladových slovníkoch slovenčiny, t. j. v šesťzväzkovom Slovníku slovenského jazyka (1959–1968) i v jednozväzkovom Krátkom slovníku slovenského jazyka (1987, 2. vyd. 1989). Na niektoré z novších spájacích prostriedkov sa upozorňuje aj v osobitných príspevkoch v jazykovedných časopisoch (porov. napr. naše príspevky venované parataktickým spojkám *ak /už/ nie – /tak/ aspoň*, resp. *ešte /ani/ – /a/ už* z r. 1981 a 1992).

V tomto príspevku si chceme bližšie všimnúť dvojčlenný spájací výraz *skôr, skorej – ako, než, (a) nie*, ktorý sa nezachytáva ani v Slovníku slovenského jazyka IV (1964), ani v citovanej Morfológii slovenského jazyka. Po prvý raz sa tento spájací výraz spracúva v Krátkom slovníku slovenského jazyka, a to ako samostatný oddiel (pod rímskou číslicou II) v rámci hesla *skôr*. Hneď na tomto mieste pripomenieme, že v Krátkom slovníku slovenského jazyka sa (rovnako po prvý raz) spracúvajú aj spojkové výrazy *viac, viacej – ako* (v rámci hesla *viac/ej/*) a *radšej – ako, než, ale* (v rámci hesla *rád*[3]), ktoré možno pokladať za synonymné (rovnoznačné) s výrazom *skôr, skorej – ako, než, (a) nie*. Všetky tri spojkové výrazy sa v Krátkom slovníku slovenského jazyka vykladajú rovnako, a to opisom „vyjadruje vylučovací vzťah s uprednostnením prvého člena". Uvedené smerovanie slovakistických prác svedčí o postupnom a čoraz podrobnejšom poznávaní prostriedkov

slovenského jazyka, najmä o systematickom štúdiu slovenského jazykového materiálu a jeho primeranom jazykovednom výklade.

V súvise so staršími lexikografickými prácami o slovenčine sa žiada povedať, že vtedajšia úroveň poznania jazykového materiálu v závislosti od úrovne rozpracovania gramatickej teórie ešte nedovoľovala primerane hodnotiť viaceré javy, aj keď ich tieto práce už zachytávali. Tak napríklad Slovník slovenského jazyka IV v hesle *skôr* uvádza oddiel pod rímskou číslicou II a zo slovnodruhového hľadiska hodnotí príslušné javy ako časticu. Okrem skutočného príkladu na časticu je tam aj príklad *Skôr nám závidia, než by nám pomáhali.* (Alexy), v ktorom sa nebrala do úvahy gramatická a sémantická súvzťažnosť slov *skôr* a *než* stojacich na čele viet spojených do súvetia práve spojkovým výrazom *skôr – než*. Príklad sa teda nevhodne zaraďuje tým, že sa pevná súčasť dvojslovného spojkového výrazu – slovo *skôr* – pokladá za časticu.

Podobne je to aj v hesle *viac, viacej*, ktoré sa v Slovníku slovenského jazyka celé hodnotí ako príslovka a v ktorého 6. význame sa uvádzajú aj príklady na súvzťažný spojkový výraz *viac – ako: Maco stal sa viac panským kočišom ako sedliackym paholkom.* (Tajovský) – *Tichý je už viac starý ako mladý.* (Tajovský) – Ani tu sa slová *viac* a *ako* nezhodnotili ako integrálna súčasť dvojčlennej parataktickej spojky, uvádzajúcej dve časti jedného viacnásobného výrazu, a jedno z týchto slov – *viac* – sa izolovane hodnotí ako príslovka.

Na výraz *radšej* ako formálne 2. stupeň slova *rád* platiaci ako zdôrazňovacia častica (pozri 6. význam slova *rád*) sa v Slovníku slovenského jazyka neuvádzajú príklady svedčiace o jeho postavení ako súčasti dvojčlenného spojkového výrazu *radšej – ako, než, ale.* Takéto príklady však uvádza F. Miko v štúdii o slove *rád* z r. 1962, s. 80: *Radšej sa sama zapriahnem, ale zem si nedám.* (Figuli) – *Radšej to nechám, než by som to mal pokaziť.* (úzus) – *A to už radšej s čertom ako s financom!* (Jesenský) – F. Miko tu zároveň z významového hľadiska charakterizuje spojkový výraz *radšej – ako/než/ale* ako vylučovací, pričom „komparatív *radšej* tu vyjadruje uprednostnenú eventualitu" (c. d., s. 80).

Doterajší výklad ukazuje, že tu máme pred sebou trojicu súvzťažných spojkových výrazov s rovnakým významom: 1. *skôr, skorej – ako, než, (a) nie,* 2. *viac, viacej, väčšmi – ako, než, (a) nie*, 3. *radšej – ako, než, a/ale nie.* Druhá časť uvedených spojkových výrazov je v podstate rovnaká, jednotlivé spojkové výrazy sa odlišujú v prvej časti. Kým výrazy *skôr, skorej* a najmä *radšej* vyjadrujú náklonnosť, príklon k istej možnosti, vo výrazoch *viac, viacej, väčšmi* vystupuje do popredia skôr význam miery, podmienený

príslovkovým pôvodom tejto časti spojky. Možno to ukázať na príkladoch s rovnakým alebo blízkym vecným významom:

(1) *Skôr by som si kúpil obraz ako plastiku.*
(2) *Radšej by som si kúpil obraz ako plastiku.*
(3) *Viac by mi vyhovovala kúpa obrazu ako plastiky.*

Ak zo vzájomného postavenia predmetov obraz a plastika a ich pomenovaní vyplýva, že medzi nimi ide o vylučovací vzťah s uprednostnením pomenovania, ktoré nasleduje po prvej časti spojkového výrazu, možno povedať, že pri spojkových výrazoch *skôr – ako* a *radšej – ako* ide o uprednostnenie na základe istej voľby a príklonu k jednej možnosti, pri spojkovom výraze *viac – ako* vystupuje pri voľbe a príklone k istej možnosti aj prvok miery. Tento významový prvok je však z hľadiska významového vzťahu medzi pomenovaniami spojenými rozoberanými spojkovými výrazmi nepodstatný a všetky tri spojkové výrazy môžeme pokladať za navzájom synonymné.

Pravdaže, z druhej strany výber prvej časti spájacieho výrazu musí byť v súlade s výberom prísudkového slovesa, lebo vzájomná spájateľnosť týchto dvoch prvkov vety nie je neobmedzená. Ukazuje to aj trojica rozoberaných viet: vo vete začínajúcej sa časťou *viac (viacej, väčšmi)*, z ktorej presvitá spomínaný významový prvok miery, nemôže stáť sloveso *kúpiť*, ktoré sme použili vo vetách so začiatočnou spojkovou časťou *skôr (skorej)* a *radšej*; vo vete so spojkovým výrazom *viac – ako* sa musí istým spôsobom prispôsobiť voľba prísudkového slovesa, lebo sloveso *kúpiť* v jej prísudku nevchádza do vety bez porušenia pravidiel sémantického spájania jej prvkov (veta *Viac by som si kúpil obraz ako plastiku* zo sémantickej stránky neobstojí).

Aj doteraz uvedené príklady ukazujú, že rozoberané spojkové výrazy – tak ako iné priraďovacie spojky – fungujú na úrovni jednoduchých vetných členov, ako aj na úrovni súvetných členov spojených priraďovacím vzťahom, sú to teda členské, ako aj vetné spojky, resp. spájacie výrazy. Vidno to aj zo súvzťažných viet typu

(4) *Radšej by som bol v robote ako doma.*
(5) *Radšej by som ťažko pracoval, ako sedel doma.*
(6) *Je to skôr nepozornosť, a nie zlý úmysel.*
(7) *Je to skôr nepozornosť a nemôže v tom byť zlý úmysel.*
(8) *Usiloval sa viac pracovať rozumom ako si zaťažovať pamäť.*
(9) *Viac sa usiloval pracovať rozumom, ako by si bol mal zaťažovať pamäť.*

Výskyt dvojčlenných spojkových výrazov *skôr – ako, viac – ako, radšej – ako* v súčasnej spisovnej slovenčine a ich analýza svedčí o tom, že vznik špeciálnych spojkových výrazov na vyjadrovanie jemných sémantických vzťahov je stále živý a neprestajný proces, ktorý nielenže prináša rozvoj a obohatenie výrazových prostriedkov súčasného spisovného jazyka, lež predovšetkým výrazovo, resp. formálne fixuje potrebný sémantický vzťah v jazyku. Pri zachytávaní takýchto prvkov v jazykovedných prácach najmä syntetické diela a lexikografické práce o slovenčine reagujú na takéto prvky postupne a niekedy aj oneskorene.

Zdá sa, že súbor spájacích prostriedkov v súčasnej najmä spisovnej slovenčine je už natoľko diferencovaný a bohatý, že by si zaslúžil monografické spracovanie. Nateraz máme súborne zachytené iba spájacie prostriedky na vyjadrovanie pestrých a zložitých časových vzťahov (porov. Ferenčíková, 1986). Súborné knižné spracovanie spájacích prostriedkov – najmä sekundárnych – by značilo aj výdatnú pomoc pri príprave syntetického diela o syntaxi súčasnej slovenčiny.

LITERATÚRA

FERENČÍKOVÁ, A.: Časové podraďovacie súvetie v slovenských nárečiach. Jazykovedné štúdie. XX. Bratislava, Veda 1986. 136 s. + jedna príloha.

KAČALA, J.: Dvojčlenná spojka *ešte (ani) – (a) už*. Slovenská reč, *46*, 1981, s. 321–325.

KAČALA, J.: Súvzťažná parataktická spojka *ak (už) nie – (tak) aspoň*. Kultúra slova, *26*, 1992, s. 265–268.

Krátky slovník slovenského jazyka. 2. vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. Bratislava, Veda 1989. 592 s.

MIKO, F.: Do ktorého slovného druhu patrí slovo *rád*? Slovenská reč, *27*, 1962, s. 72–81.

Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1966. 896 s.

Slovník slovenského jazyka. Red. Š. Peciar. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1959–1968 (6 zväzkov).

DISKUSIE

Nové Pravidlá slovenského pravopisu a kartografická prax

IMRICH HORŇANSKÝ

1. Na jeseň roka 1991 sa na pultoch kníhkupectiev objavili odbornou verejnosťou už dlhšie očakávané nové Pravidlá slovenského pravopisu (ďalej PSP). Osobitnú skupinu medzi nedočkavcami tvorili kartografi. Je len samozrejmé, že pri listovaní v PSP kartograf zacieli svoju pozornosť najmä na tie oblasti slovenského pravopisu, ktoré sú predmetom dlhodobej profesijnej diskusie a prípadne i návrhov na iné riešenia.

2. Z jednotlivých problémov slovenského pravopisu sa už dlhšie diskutuje aj o písaní veľkých začiatočných písmen v dvoj- a viacslovných zemepisných názvoch.

2.1 Ako dlho očakávaný racionalizačný pohyb v slovenskom pravopise treba privítať v PSP kodifikovaný nový spôsob písania veľkých začiatočných písmen v geografických názvoch typu *Námestie hrdinov* (s. 14, kap. 3.2). Nový spôsob zjednodušuje grafický záznam tejto skupiny geografických názvov. Lež aplikácia i tohto pravopisného pravidla sa musí spájať s druhým pravopisným pravidlom (porov. s. 54, ods. 3), podľa ktorého sa v názvoch „miest, obcí a častí miest ako administratívnych jednotiek píšu s veľkými začiatočnými písmenami všetky plnovýznamové slová". Podľa tohto pravidla píšeme *Dedina Mládeže*, ale *Most mládeže*. Spomínaný racionalizačný pohyb podľa našej mienky znamená teda iba pol kroka k definitívnemu riešeniu problematiky, lebo ešte stále predpokladá u pisateľa znalosť druhovej kategorizácie pomenúvaného objektu (porovnaj predchádzajúce dva názvy obce a mosta alebo názvy *Tichý potok* = vodný tok a *Tichý Potok* = obec). Táto znalosť druhovej kategorizácie nemusí byť vždy perfektná, a teda uplatňovanie tohto pravidla môže viesť ku kolíznym situáciám (pozri aj Horňanský, 1991).

2.2 Definovanie druhého pravopisného pravidla v PSP (s. 54, ods. 3) v porovnaní s doterajšou praxou redukuje kategóriu geografických objektov, na ktoré sa vzťahuje toto pravidlo. Do tejto kategórie zaraďuje iba názvy častí miest oproti doterajšej kategorizácii, podľa ktorej sem patrili názvy

častí obcí všeobecne. Toto pravopisné pravidlo by sa teda malo aplikovať iba v tých názvoch, ktorých druhový objekt je vymenovaný v PSP na s. 54, teda už nie v názvoch častí obcí (okrem miest), v názvoch základných sídelných jednotiek, katastrálnych území, železničných staníc a zastávok a autobusových zastávok a i. Počet takýchto geografických názvov na Slovensku je veľký. Okrem iného by to prinieslo v kategórii názvov častí obcí (okrem názvov častí miest) rozsiahle zmeny v pravopise názvov týchto objektov oproti doterajšiemu stavu vychádzajúcemu z opatrenia Ministerstva vnútra SR z 28. 12. 1990.

Podľa toho by vlastne pridelenie štatútu mesta dovtedajšej obci mohlo znamenať pravopisnú zmenu v názvoch jej častí (časť obce –> časť mesta). Z tohto pohľadu nie je jasné, či vo formulácii PSP ide o zámer kolektívu autorov, alebo o nedopatrenie, keď do predmetnej kategórie sú zahrnuté iba názvy častí miest a nie všeobecne názvy častí obcí.

2.3 Rozpačitú pozíciu čitateľa PSP potvrdzuje i porovnanie textu tohto nového pravopisného pravidla s textom príkladov na s. 64: „názvy častí miest a obcí, napr. *Vlčie hrdlo, Krásna hôrka*". Navyše časť obce s názvom *Vlčie hrdlo* na Slovensku ani nie je. V Bratislave v obci Ružinov (Opatrenie..., 1990, s. 317) a predtým v obci Bratislava v časti obce Ružinov (Štatistický lexikon obcí ČSSR 1982, s. 1016) je základná sídelná jednotka *Vlčie hrdlo*. Názov časti obce Tvrdošín je štandardizovaný v tvare *Krásna Hôrka* a základná sídelná jednotka v Bratislave má tiež podobu *Krásna Hôrka*, čiže obe sú odlišné od podoby uvedenej v PSP. Podobne názov hradu v obci Krásnohorské Podhradie je štandardizovaný v podobe *Krásna Hôrka* (Geografické názvoslovie základnej mapy ČSSR, 1981, s. 72). Treba pristúpiť v zmysle PSP k revízii štandardizácie názvov týchto objektov?

2.4 Niektoré príklady s písaním tohto typu názvov uvedené v PSP sú v rozpore s novým pravopisným pravidlom, a teda dezinformujú čitateľa: s. 55 *Štrbské Pleso* (*obec*) – nie je to obec, lež časť mesta (širšie časť obce) Starý Smokovec, a s. 55 a 63 *Dobšinská Ľadová Jaskyňa* (*obec*) – pomenovaný objekt nebol a ani nie je obcou ani časťou mesta. Týmto názvom je pomenovaná časť obce Stratená, ďalej jaskyňa, železničná zastávka a autobusová zastávka. Vzhľadom na uznesenie SNR z 22. 11. 1990, ktorým bol kodifikovaný súpis obcí vyhlásených za mestá, je v zmysle pravopisného pravidla PSP názov *Štrbské Pleso* v správnej podobe, aj keď nie je obcou, ale druhý príklad by mal mať podobu *Dobšinská ľadová jaskyňa* (časť obce nevyhlásenej za mesto).

2.5 Iba z metodického hľadiska možno mať výhrady k tomu, že v PSP sú vo forme príkladov použité neexistujúce názvy príslušného druhu geogra-

fických objektov na Slovensku: s. 55 *Biely Potok* (*obec*) a s. 55 *Čierna Hora* (*obec*). Obce týchto názvov na Slovensku nie sú. V prípade názvu *Čierna Hora* možno mali autori na mysli slovenské exonymum poľskej obce *Czarna Góra*, ktorá v rokoch 1939–45 a pred rokom 1920 bola súčasťou Slovenska, resp. Uhorska.

2.6 PSP uvádzajú jednu výslovnú výnimku z nového pravopisného pravidla, a to bez zdôvodnenia, iba s odvolaním sa na uznesenie Federálneho zhromaždenia (správne malo byť odvolanie sa na ústavný zákon č. 101/1990 Zb. o zmene názvu Česko-slovenskej federatívnej republiky): s. 63 *Česká a Slovenská Federatívna Republika*. Do rozpakov sa dostáva čitateľ pri ďalšej výnimke z nového pravopisného pravidla: s. 156 *Čierna Hora* (*republika*). Nie je jasné, či ide o ďalšiu vedomú výnimku (ale prečo?), alebo o nedopatrenie, a teda malo byť *Čierna hora* (republika).

2.7 V PSP na s. 54 je uvedená zásada: ak názov obce obsahuje zemepisný názov iného druhu, ponecháva si zemepisný názov svoju pravopisnú podobu, napr. *Čierny vrch* (vrch) – > *Závada pod Čiernym vrchom* (obec). V tejto súvislosti nie je jasné, do akej miery je v súlade s touto zásadou presun veľkého začiatočného písmena v názvoch typu: *Žitný ostrov* (riečny ostrov) – > *Most na Ostrove* (obec), *Okoličná na Ostrove* (obec), *Zlatná na Ostrove* (obec). Jednoslovná podoba názvu *Ostrov* nie je štandardizovaná. Ak je tento postup korektný, budeme ho dôsledne aplikovať, a teda meniť už štandardizované zemepisné názvy typu: napr. v katastrálnom území Osturňa *Osturnianske jazero* (jazero) – > *Pri jazere* (les) alebo na území obce Spišská Belá *Beliansky potok* (vodný tok) – > *Pred potokom* (pole; porov. Geografické názvy okresu Poprad, 1988, s. 51, 52, 55 a 56)? Nová podoba týchto názvov by potom mala byť *Pri Jazere* a *Pred Potokom?* Počet takýchto úprav názvov by bol veľký.

3. V niektorých prípadoch PSP nerešpektujú štandardizovanú podobu názvov geografických objektov ležiacich na území Slovenskej republiky. Tak názov známeho jazera pri Banskej Štiavnici je štandardizovaný v podobe *Počúvadlianske jazero* (Geografické názvy okresu Žiar nad Hronom, 1986, s. 18). Názov časti obce Banská Štiavnica má podobu *Počúvadlianske Jazero*. Na rozdiel od toho PSP uvádzajú príklad na s. 63 *Počúvalské jazero* (jazero). Na s. 52 je *Gerlach* (vrch) napriek tomu, že v Geografickom názvosloví základnej mapy ČSSR (1976, s. 32) je štandardizovaná jediná podoba *Gerlachovský štít*. V tomto prípade sa žiadalo upozorniť v PSP na konkurenciu štandardizovaného a neštandardizovaného (skráteného) názvu, podobne ako *Lomnický štít* popri hovorovom názve *Lomničiak* a slangovom názve *Lomničák*.

4. V prezentácii príkladov slovenských vžitých názvov (exoným) cudzích (mimoslovenských) geografických objektov idú PSP nad rámec podôb štandardizovaných Slovenským úradom geodézie a kartografie. Popri doteraz jedinej štandardizovanej podobe slovenského vžitého názvu *Segedín* (Zoznam vžitých slovenských názvov miest sveta, 1974, s. 6) pre maďarské endonymum *Szeged* PSP majú i novšie exonymum *Seged* (s. 39). Štandardizované exonymum pre more medzi Balkánskym a Apeninským polostrovom je *Jadranské more* (Zoznam vžitých názvov riek a vodných plôch sveta, 1974, s. 12). PSP na s. 52 uvádzajú štyri podoby tohto názvu: *Adria, Adriatické more, Jadran, Jadranské more.* Prvé dva z nich patria do kategórie historických slovenských vžitých názvov, a teda bolo by vhodnejšie v PSP uviesť ich s touto vysvetlivkou. Osobitnú problematiku tvorí konkurencia dvojíc názvov: štandardizovaného a neštandardizovaného (skráteného). Bolo by zrejme užitočné na túto skutočnosť v PSP upozorniť: štandardizované sú iba podoby *Atlantický oceán, Tichý oceán, Jadranské more,* popri nich PSP uvádzajú i skrátené podoby *Atlantik, Pacifik, Jadran* (s. 52).

Ako nové exonymum možno označiť názov *Dukoviansky vŕšok* na s. 61 (obec Dukovany v okrese Třebíč v Českej republike). Tento slovenský vžitý názov Slovenský úrad geodézie a kartografie neštandardizoval a o potrebe jeho štandardizácie v slovenčine treba vážne pochybovať.

5. Pochybnosti vzbudzuje i text PSP zo s. 60: „S malým začiatočným písmenom sa píšu pomenovania *zornička, večernica* (Venuša), *slnečná sústava, galaxia, hmlovina, hviezdokopa*... Ide zväčša o pomenovania druhov objektov vo vesmíre." Prvými dvoma pomenovaniami sú predsa označené jedinečné objekty; ide tu o propriá, a teda malo byť *Zornička, Večernica* (Venuša). Nie je zdôvodnené, aby dve podoby názvu jedného objektu mali začiatočné písmeno písané rozdielne. Po vylúčení názvov *Zornička* a *Večernica* z tejto kategórie názvov by aj slovo *zväčša* z textu vypadlo a text by nadobudol zmysel: „Ide o pomenovania druhov objektov vo vesmíre – o apelatíva." Navyše podoba týchto dvoch názvov uvádzaná v PSP je v rozpore s podobami názvov zachytených v Zozname vžitých slovenských názvov mimozemských objektov (1976, s. 5), t. j. s podobami *Zornička, Večernica* (pri hesle *Venuša*).

6. V PSP uvádzaná pôvodná cudzia podoba geografického názvu (endonyma) je výnimočne i nedôsledná: na s. 39 je *Wisla*, malo byť *Wisła.*

7. Predmetom osobitnej pozornosti kartografov je tvorenie prídavných mien z geografických názvov. Je to dané tým, že pomenovanie geografických objektov v podobe zhodného prívlastku, napr. *Popradské pleso*, je veľmi frekventovaným typom tvorenia názvov. V takýchto pomenovaniach

v prídavnom mene ďalej žije v sekundárnej polohe geografický názov, z ktorého sa prídavné meno utvorilo. Príručkou normatívneho charakteru v okruhu prídavných mien utvorených z geografických názvov doteraz bol Slovník slovenského jazyka VI (1968; ďalej SSJ VI). Súčasťou PSP je i súpis názvov obcí na Slovensku vrátane príslušných prídavných mien. Verejnosť tak dostala k dispozícii časovo mladšiu, t. j. aktuálnejšiu jazykovú normu. Konfrontácia prídavných mien z oboch jazykových noriem svedčí o istých rozdieloch.

7.1 PSP idú nad rámec VI. dielu SSJ v tom, že kodifikujú prídavné mená z názvov typu *Bánovce nad Bebravou, Okoličná na Ostrove, Lehota pod Vtáčnikom, Ivanka pri Dunaji* i v podobe *bebravskobánovský, ostrovsko-okoličniansky, vtáčnickolehotský, dunajskoivanský.* Tento typ prídavných mien sa v sekundárnej polohe doteraz neaplikoval v geografických názvoch. Vylúčiť to nemožno, hoci pravdepodobnosť takéhoto využitia pre istú ťažkopádnosť vyplývajúcu z rozsiahlosti tejto podoby prídavného mena je malá; porovnaj názov *Bánovský vrch* s hypoteticky konkurenčným názvom *Bebravskobánovský vrch.*

7.2 V PSP je na s. 472 jeden prípad neústrojného prídavného mena: *Bzince pod Javorinou* – > *podjavorinskobzinský.* Zrejme malo byť *javorinskobzinský.*

7.3 V PSP (v slovníku názvov obcí) štandardizované prídavné mená z troj- a viacslabičných geografických názvov končiacich sa na *-ovec, -inec, -ec,* resp. v množnom čísle na *-ovce, -ince, -ce* možno rozdeliť do troch skupín:

A/ *-ovec* – > *-ovský, -inec* – > *-inský, -ec* – > *-ský* a podobne i v množnom čísle, napr. *Chrenovec* – > *chrenovský, Podolínec* – > *podolínsky, Malý Kamenec* – > *malokamenský, Borovce* – > *borovský, Chrastince* – > *chrastinský, Príbelce* – > *príbelský.*

B/ *-ovec* – > *-ovský* i *-ovecký, -inec* – > *-inský* i *-inecký, -ec* – > *-ský* i *-ecký,* napr. *Harmanec* – > *harmanský* i *harmanecký.* Prídavné mená z geografických názvov v tvare množného čísla sem nie sú zaradené (všetky sú v skupine A).

C/ *-ovec* – > *-ovecký.* Jediný prípad *Bobrovec* – > *bobrovecký.*

Porovnanie s doterajšou jazykovou normou (SSJ VI) ukazuje, že PSP v štandardizácii prídavných mien modifikovali doterajší stav čiastočným presunom prípadov zo skupiny A do skupiny B a kodifikovaním skupiny C s jedným prípadom. Rozborom slovníka v PSP možno konštatovať, že čitateľ bude mať rozpačitý dojem, lebo PSP neprispeli k definovaniu jednoduchého systémového spôsobu tvorby štandardizovaných prídavných mien.

Nejasná je najmä konkurencia medzi skupinou A a B: v PSP je *Gemerský Jablonec* – > iba *gemerskojablonský* (skupina A), ale zároveň *Jablonec* – > *jablonský* i *jablonecký* (skupina B), podobne *Kecerovský Lipovec* – > iba *kecerovskolipovský*, ďalej *Lipovce* – > iba *lipovský*, ale *Lipovec* – > *lipovský* i *lipovecký*, *Kysucký Lieskovec* – > *kysuckolieskovský*, ale *Lieskovec* – > *lieskovský* i *lieskovecký*, *Liptovský Trnovec* – > iba *liptovskotrnovský*, ale *Trnovec nad Váhom* – > *vážskotrnovský* i *vážskotrnovecký*, ako aj *Trnovec* – > *trnovský* i *trnovecký*, *Banský Studenec* – > iba *banskostudenský*, ale *Studenec* – > *studenský* i *studenecký*, *Vyšný Hrabovec* – > *vyšnohrabovský*, *Nižný Hrabovec* – > *nižnohrabovský*, *Ruský Hrabovec* – > *ruskohrabovský*, ale *Hrabovec* – > *hrabovský* i *hrabovecký*, *Pohronský Bukovec* – > iba *pohronskobukovský*, ale *Bukovec* – > *bukovský* i *bukovecký*, *Chrenovec* – > iba *chrenovský*, ale *Chmeľovec* – > *chmeľovský* i *chmeľovecký*. Podrobnejšia analýza zaradenia názvov obcí do skupín nedáva odpoveď na otázku metodiky zaraďovania: skupina A (*Ipeľský Sokolec, Jelenec, Lošonec, Malý Kamenec, Moškovec, Nižný Tvarožec, Pravenec* a i. vrátane všetkých názvov v tvare množného čísla) popri skupine B (*Babinec, Brezovec, Čabradský Vrbovok, Drienovec, Harmanec, Hlohovec* a i.). Najmä nie je zdôvodnené, prečo je diferencovaný prístup ku geografickému názvu, ak jeho podoba je raz v tvare jednotného čísla (*Lipovec, Dubovec, Bukovec* – skupina B) a druhý raz je v tvare množného čísla (*Lipovce, Dubovce, Bukovce* – skupina A). V tejto súvislosti sa vynárajú i ďalšie otázky: Sú v skupine B obe podoby prídavných mien rovnocenné? Ak nie, ktorú treba uprednostniť? PSP v uvádzaní poradia oboch podôb nie sú dôsledné: s. 477 *Drienovec* – > *drienovský* i *drienovecký* a s. 481 *Hodejovec* – > *hodejovecký* i *hodejovský*. Je toto poradie prídavných mien náhodné alebo zákonité? Ďalej sa ponúka otázka, keďže nie je zrejmý algoritmus zaraďovania názvov obcí do jednotlivých skupín A, B a C, ako treba postupovať pri štandardizovaní prídavných mien od geografických názvov iných objektov okrem názvov obcí. Platí staršia jazyková norma uvedená v SSJ VI? Pre vysoký stupeň frekvencie názvov tohto typu v mikrotoponymii (vrchy, samoty, polia, lesy, lúky, pasienky a i.) je táto otázka pre kartografov osobitne aktuálna.

8. Záver. Konfrontácia nových dlho očakávaných Pravidiel slovenského pravopisu s normatívnymi materiálmi, ako i požiadavkami praxe oboch slovenských názvoslovných autorít z oblasti geografického názvoslovia, t. j. Slovenského úradu geodézie a kartografie i Ministerstva vnútra SR, svedčí o potrebe odstrániť drobné nezhody a o potrebe objasniť nejednoznačné ustanovenia pri príprave ďalšieho vydania PSP. Dosiahne sa tým zvýšenie funkčnosti Pravidiel slovenského pravopisu nie iba pre úzku skupinu karto-

grafov, lež i pre celú slovenskú verejnosť. Tým sa iste znásobí efekt rozsiahlej a veľmi náročnej práce autorov Pravidiel.

Slovenský úrad geodézie a kartografie
Hlboká 2, Bratislava

LITERATÚRA

Geografické názvoslovie základnej mapy ČSSR 1:50 000 z územia SSR 1. Názvy neosídlených geografických objektov Východoslovenský kraj. Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie 1976. 153 s.

Geografické názvoslovie základnej mapy ČSSR 1:50 000 z územia SSR 2. Názvy sídelných geografických objektov. Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie 1981. 165 s.

Geografické názvy okresu Poprad. Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie 1988. 146 s.

Geografické názvy okresu Žiar nad Hronom. Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie 1986. 86 s.

HORŇANSKÝ, I.: K otázke písania veľkých písmen vo viacslovných geografických názvoch. Kultúra slova, 25, 1991, s. 52–57.

Opatrenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky z 28. 12. 1990, ktorým sa uverejňuje zoznam obcí tvoriacich jednotlivé okresy v Slovenskej republike.

Pravidlá slovenského pravopisu. Bratislava, Veda 1991. 533 s.

Slovník slovenského jazyka. VI. Doplnky, dodatky. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1968. 331 s.

Statistický lexikon obcí ČSSR 1982. 2. diel. Praha, Federální statistický úřad 1984. 1723 s.

Uznesenie SNR z 22. 11. 1990 k návrhu vlády SR na vyhlásenie obcí Slovenskej republiky za mestá. Zbierka zákonov, čiastka 87/1990.

Zoznam vžitých názvov riek a vodných plôch sveta. Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie 1974. 24 s.

Zoznam vžitých slovenských názvov miest sveta. Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie 1974. 15 s.

Zoznam vžitých slovenských názvov mimozemských objektov. Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie 1976. 23 s.

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Prírodný svet Jána Hollého

Už pri dvojstom výročí narodenia Jána Hollého (nar. 24. 3. 1785) sa konštatovalo, že charakteristickým prvkom obrazu slovenskej krajiny u tohto básnika nie je scenéria vysokých hôr a vrchov, ale že v nej dominujú redšie lužné lesy, a najmä osamelý strom, nanajvýš skupina stromov na širej rovine. Poukázalo sa aj na umné vytváranie scenérie roviny lemovanej vzdialenejším pohorím na obzore (J. Horecký a I. Thurzo v Pamätnici z osláv dvojstého narodenia Jána Hollého, Martin 1985).

Tento obraz krajiny je, prirodzene, vykreslený konkrétnymi lexikálnymi prvkami. Bude teda zaujímavé skúmať, akými slovami J. Hollý pomenúva zemepisné útvary, zemský pokryv, ako aj to, čím básnik oživuje, zaľudňuje (či zazveruje) ospevovanú prírodu. Bohatý materiál na tento výskum poskytujú najmä Selanky, kde je opis prírody základnou témou už od starovekých bukolík. (Vychádzali sme z Ambrušovej edície Dielo Jána Hollého, zv. VI., Selanki, Trnava 1950).

Základným prvkom Hollého krajiny je rovina. Pravda, do časomerného metrického pôdorysu sa veľmi málo hodia trojslabičné slová so všetkými krátkymi slabikami, preto sa podoba *rovina* môže vyskytovať len v inštrumentáli – *rovinú*. V nominatíve dostáva podobu *rovňina*, kde skupina spoluhlások vytvára tzv. pozičnú dĺžku v prvej slabike. Pritom akoby sa na druhom pláne uplatňovala aj etymológia, odvodzovanie od prídavného mena *rovný*. Trojslabičné slovo *krajina* sa zase mení na dvojslabičnú podobu *krajna*. J. Hollý pozná aj slovo *doľina*, ktoré takisto môže používať len v inštrumentáli: *doľinú*. Podobne ako *rovňina* je dotvorené slovo *okruhľina* v spojení *širá okruhľina*. K tejto skupine slov sa radí napokon aj slovo *maňina*, známe v spojení *ísť maňinú*, cestou-necestou, širym poľom bez chodníkov a cestičiek. Ďalšie slová opisujúce povrch zeme sú už dvojslabičné alebo aj viacslabičné, ale s prvou dlhou slabikou: *úboč, úbočina* aj *úbočí, údol, úval, vímol*.

Oproti rovine stoja *hori* a ich *temena*. Nižšie vyvýšeniny sa označujú ako *kopec, kopce* a *pahorki* či *pahorčeki*. Slovo *úskala* je len metrická podoba slova *skala*, nesúvisí s dnešným slovom *úskalie*.

Nevyhnutným prvkom každej krajiny je voda, u Hollého často aj *voďička,* zriedkavo *vodstvo*. V Selankách vyviera voda nie z prameňa, ale zo *stoku*. Toto slovo pozná ešte aj Štúr a Sládkovič, ako ukazujú citáty v Slovníku slovenského jazyka. Menší stok je *stoček,* popri ňom však Hollý pozná aj *žrídlo*. Upravený stok je *studénka* (porov. Hollého ódu *Na Ságelskú studénku*). Miesto, kadiaľ tečie voda, je *járek, járeček,* niekedy aj *pramének*. Väčší vodný tok je *potóček*, nikdy nie *potok*. (Pamätám sa ešte na *potúček*, ktorý tiekol cez moju rodnú Stupavu.) Potom je *réka* či *réčina*. Stojaté miesto v rieke je *zákluka*. Stojaté vody majú mená *ribňík, jazerko* (nikdy nie *jazero*), burinou zarastené vodné plochy sú *mláka* a *močár*. Bahnisté plochy sú jednoducho *bahna*. V toku rieky sa vyskytuje *melčina* (plytčina).

Pokryv zeme tvorí *tráva, travička* či *trávník*. Zatrávnené plochy, na ktorých sa pasie statok, sa u Hollého označujú ako *pažiť, pasinek,* ale aj *pastvisko*. Slovami *paša* a *pastva* sa označuje miesto, ale aj činnosť, pasenie. Nespásané, trávou porastené plochy sú *lúki, lúčini*. Špeciálne kvalitné lúky sa nachádzajú na mierne vyvýšených plochách, to sú *hrúdi* alebo *hrúdné lúki*. Nekosené a nespásané trávnaté plochy sú často pokryté krovitými útvarmi nazývanými *kríčki, kroví, krovičí, chrasťí, chrasťina*, ale aj *tŕnina* a rozličné *pláňí*. Na vlhkejších plochách rastie *trsťí* a *palaší*. *Palach* je Eleocharis, v dnešnej slovenskej nomenklatúre *bahnička*. Husto zarastené plochy tvoria *húšč, húščinu* a *húščí*. Prázdne nezarastené miesta sa nazývajú *pľešinki*.

Obrábaná zem v najširšom význame je *poľe*, jednotlivý kus je *rola*. Ovocné stromy rastú v *ščepňici* alebo v *saďe*. Zdrobneninou *sádek* sa však neoznačuje len malý sad, ale aj menšia plocha na konci vinice osadená ovocnými stromami. Hollý pozná slovo *viňňica*, ale aj *vinohrad* a *vinohrádek*. Medzi *rolami* sú *medze,* medzi vinohradmi *róni* a *odronki* (plochy medzi rónou a prvým radom *révi*). J. Hollému nie je, prirodzene, neznáme ani slovo *zahrada*, preslávená najmä jeho ódou *Na krásnu zahradu*.

Z ovocných stromov sa v krajine J. Hollého najčastejšie vyskytuje *jabloň, hruška* a *orech*, z neovocných najmä *brest, buk, dub*, ale aj *kľen, svíb, javor, ľipa* a *jalovec*. Zriedkavejšie sú *jedla* a *sosňa*. Pre *topol* má aj názov *jahňada* a hromadné *topoľčina*. Popri slove *jaseň* sme zaznamenali aj „metrickú" podobu *jasensko*. Z hromadných názvov tu nájdeme *stromoví, oreší* a *dúbravu*; na stromoch je *haluzí* alebo *panoží*. Plody nepestovaných stromov sú *žaludi, léskovce* a *škerce*.

Vymenúvať všetky názvy kvietkov azda nemá ani zmysel. Popri názvoch ako *núža* sa u Hollého vyskytuje aj názov *šíp, šípina*, ale aj varianty *klinček*

a *hrebíček*, ďalej *laľia*, *breštan* a *zimozel*, *lulek* aj *bolehlav*, ba aj *slnečník*. Nápadné sú názvy *hrabuťí*, *zlatolík* a *záhruška*. *Hrabuťí* je krajový názov pre *plamienok* (Clematis), *zlatolík* je druh vŕby (Salix purpurea), *záhruška* je v medzinárodnej terminológii Pyrola (porov. F. Buffa: Vznik a vývin slovenskej botanickej nomenklatúry, 1972), jej súčasný slovenský botanický názov je *hruštička*.

Zo živých tvorov oživujú Hollého krajinu predovšetkým vtáky. Je tu *lastovka*, *hrdľica* i *hrdľička*, *slávik* i *slávíček*, *prepeľička*, *konopka*, *pinka*, *stehľík*, *peňička*, ale aj *vrana*, *havran*, *sova* a *poťik*, *vrabec*, *kukučka*, *jastráb*, *tetrov*, *krahulec*, *straka* i *strača*. Všetky tieto názvy žijú aj v dnešnej nomenklatúre.

Z drobných domácich zvierat sa v Selankách, pochopiteľne, nevyskytuje mačka, ale ani sliepka a kohút, občas sa mihnú *kurence*. Výnimku tvorí *pes*, neodlučiteľný sprievodca a pomocník pri pasení oviec a dobytka. Z divých zvierat sa sem-tam mihne *vlk* či *vlčisko*, *zajác* alebo aj *medveď*, *srnka* či *laň*. Najčastejšie sú názvy dobytka, *dobitek* aj *lichva*. Prirodzené sú názvy oviec: *ovca*, *ovečka*, *ovčička*, *baran*, *baranec* i *baránek*, *jarka*, *jahňica*, *jahňence*, *jahňátko*, ale aj *šuták* (bezrohý baran). Hovädzí dobytok reprezentujú *voli*, *volki*, *buják* i *bulo*, *krava* i *kravička*, *ťeľička*, *jalovki* a *junčeki*. Dosť časté sú *kozi*, *kozki*, *kozički* aj *cap*, *cápek*. Ojedinele sa vyskytuje *žrebec*.

Svet vodných živočíchov je neobyčajne malý. Sú tu len *ribički* a *prčki* (zrejme žubrienky).

Napokon treba spomenúť aj mená osôb. Sú to predovšetkým *pastíri* a *pastírki*, označovaní aj ako *pastuchové*, ale nájde sa aj podoba *pasár*. Zriedka sa stretáme so slovom *bača*, jeho pomocníci sú *valasi* a *chasňíci*, mladý pastier je *pohunek*. Podľa druhu paseného dobytka sa rozlišujú *ovčák*, *kozár* a *volár* – chýba tu *kraviar*. Z ostatných pracovníkov sa mihnú *kosci* aj *ženci*, *oráči* a, samozrejme, *vinohradňíci*. Veľmi zriedkavé sú názvy *pltňík* a *gajdoš*.

Vcelku možno slovnú zásobu, ktorú J. Hollý používa pri opise krajiny a čerpá zo západných, resp. juhozápadných nárečí, doloženú najmä zo Selaniek, charakterizovať ako živú: skoro všetky slová žijú v spisovnej slovenčine dodnes, a to aj v oficiálnych nomenklatúrach. Výnimku tvorí niekoľko nárečových názvov stromov a kvietkov. Prekvapuje azda nadmerný počet zdrobnených slov, ale to súvisí jednak so samým žánrom, jednak špeciálne u Hollého aj s potrebami vypĺňať časomerný metrický pôdorys. To isté možno povedať aj o zriedkavejších zveličených slovách typu *jasensko* a *vodstvo*.

Ján Horecký

ROZLIČNOSTI

Čo je Eurotópia?

Nedávno sa zjavila v novinách informácia, že istý holandský podnikateľ v spolupráci s holandskými historikmi predložil verejnosti návrh na nové politické usporiadanie Európy, skladajúcej sa zo sedemdesiatich piatich spolkových krajín, z ktorých by ani jedna nemala viacej ako desať miliónov obyvateľov. Tieto krajiny by mali utvoriť veľký komplex nazvaný *Eurotopia* (porov. napr. Národnú obrodu z 27. 10. 1992). Vynára sa otázka, či tento názov má zmysel a správnu podobu.

V navrhovanom názve *Eurotopia* možno vyčleniť dve zložky. Prvá nadväzuje na pomenovanie *Európa*, pravda, v skrátenej podobe *euro-*, ktorú už poznáme z takých názvov ako *euroskepticizmus* (politický smer spochybňujúci možnosť zjednotenia Európy do jediného „štátneho" útvaru), *eurocentrizmus* (uprednostňovanie Európy pred inými svetadielmi) a *eurokomunizmus* (kedysi špecifický druh európskeho komunizmu v protiklade k sovietskemu komunizmu). Ale vieme vysvetliť aj druhú zložku. Je to druhá časť slova *Utópia*, ktorým kedysi stredoveký filozof Thomas More pomenoval svoje dielo Utópia. Opísal v ňom vymyslený ostrov, na ktorom sa mala realizovať jeho vidina o spravodlivom sociálnom a politickom usporiadaní spoločnosti. Aj tento názov je dômyselne vymyslený: jeho základom je grécke slovo *topos* s významom „miesto" a k nemu sa predpína záporová častica *ou* (vyslov. ú) s významom „nie". Je to teda doslovne „nejestvujúce miesto". Tzv. apelativizáciou (zmenou vlastného mena na všeobecné) vzniklo podstatné meno *utópia*, ktoré sa v Krátkom slovníku slovenského jazyka (1987) vysvetľuje ako „nereálna, neuskutočniteľná predstava, ideál, sen", resp. ako „umelecké dielo vychádzajúce z takejto predstavy".

Ak teda *Utópia* je miesto, ktoré nikde nejestvuje, *Eurotópia* je priestor dnešnej Európy usporiadaný tak, že zatiaľ zostáva iba v rovine utópie. Pravda, názov *Eurotópia* treba nateraz pokladať za individuálne pomenovanie.

Treba ešte poznamenať, že ak slovo *utópia* v slovenčine už oddávna píšeme s dlhým *ó*, mali by sme tak písať aj podobu *Eurotópia*. Tým viac, že máme aj analogický názov *Etiópia*.

Ján Horecký

SPRÁVY A POSUDKY

Keď román píše básnik

(SILAN, J.: *Dom opustenosti.* Bratislava, Slovenský spisovateľ 1991. 152 s.)

Janko Silan, autor prózy *Dom opustenosti*, žije v povedomí kultúrnej verejnosti predovšetkým ako básnik. Verejnosť ho prijala napriek zaznávaniu, neľahkému životnému údelu a pokusom umlčať ho. Jeho trinásť básnických zbierok však zanechalo v našej kultúre dostatočne hlasnú ozvenu a dobre viditeľnú stopu. Prózou *Dom opustenosti* odtláča Silan svoju poslednú stopu v slovenskej literatúre. Podľa nášho pozorovania okolo tejto prózy nebolo veľa literárneho rozruchu, hoci ide o dielo zaujímavé aj pre literárneho vedca, aj pre jazykovedca a isteže aj pre čitateľa. Pravdaže, iba pre čitateľa, ktorý pútavosť a napínavosť prózy nemeria americkými bestsellermi typu Letisko či Peniaze (alebo nedajbože francúzskou Angelikou), pre čitateľa, ktorý vie oceniť osobitú štruktúrovanosť umeleckého textu a je ochotný cez jemne cizelované slovo prijať postrehy, meditácie, vízie, sentencie, ba aj básne proskribovaného autora.

Prózu *Dom opustenosti* sám autor pokladá za román-denník (s. 8), editor za prozaický kaleidoskop (text na záložke). Rovnako dobre jej pristane pomenovanie próza mozaika – je to vlastne synonymum pomenovania, ktoré jej dal vydavateľ. Vyberáme z nej niekoľko kamienkov, ktorých funkcia je síce v utváraní osobitosti textu a dotváraní celistvosti a lesku diela, no aj vyňaté z celku majú svoju hodnotu, lesk a estetický účinok. Takýmito kamienkami z mozaiky sú nadpisy kapitol a menších textových celkov v ich rámci (a), vlastné autorské slová a oživené staršie alebo zabudnuté slová (b), prirovnania (c), prozaické úseky prestýkané rýmovanými vsuvkami (d), cudzími slovami (e), nárečovými a inými nespisovnými slovami (f). Mimoriadne vzácnym kamienkom je poézia – znamenitá poézia. Stojí v službe reflexie, dopovedania príbehu, výpovede o láske, radosti či smútku.

a) Každý nadpis kapitoly – ide o nadpisy *Dni, Sny, Listy, Svadba* – má pri sebe graficky odchodný prívlastok *v dome opustenosti.* Treba to chápať ako zdôraznené jednoznačné pomenovanie ťaživej situácie autora, katolíckeho kňaza, v nežičlivých povojnových rokoch príznačných programovou ateizáciou a prenasledovaním zástancov metafyzickej koncepcie sveta. Nad-

pisy menších textových celkov sú v podstate dvojaké: neslovesné – tie sa vyčleňujú z textu na samostatný riadok (napr. *Učnica, Sen o vlastnej smrti, Posledný sen*) – a slovesné – tie sú síce takisto formálnym signálom, že autor bude rozprávať o inom, ale syntakticky sú spravidla neoddeliteľnou zložkou prvej vety alebo súvetia odseku (***Cestoval som z Piešťan** do Nitry, a to na konskom záprahu...*, s. 78; ***Vyučoval som náboženstvo**, hoci nerád a nerád len pre ten telesný defekt*, s. 85).

b) Vlastné autorské slová (zväčša s príznakom okazionálnosti) a oživené staršie slová sa vyskytujú v obidvoch vrstvách textu – v prozaickej aj básnickej. Na ilustráciu uvádzame z nich niekoľko príkladov: *kredenciár* (s. 14 – posluhovač), *večno* (s. 31 – večnosť), *van vaní, vejúc osením* (s. 47 – vánok vanie...), *štvrťfarár* (s. 36 – ide o analogické tvorenie podľa slova *štvrťvladár* a alúziu naň – porov. s biblickým *tetrarcha*), *koňuška* (s. 79 – autor ho sám vysvetľuje slovami „to je ako v leteckej doprave letuška"), *priekor* (s. 135 – možno pokladať za hláskový variant slova *príkorie*; v tomto prípade však nejde o vlastné autorské slovo, lež o oživenie pozabudnutého literátskeho výrazu – pozri Slovník slovenského jazyka III, s. 546). Podobné slová sú prirodzenou súčasťou textu, autor ich doň vkladá bez úmyslu obracať na ne pozornosť čitateľa alebo upozorňovať na vlastnú slovotvornú potenciu či vynachádzavosť.

c) Výraznou črtou Silanovho prozaického textu je nasýtenosť prirovnaniami. Aj jeho prirovnania práve tak ako prirovnania iných autorov sú budované na najrozličnejších podnetoch – raz je to zvuk, inokedy prírodný útvar, potom reália z bežného života, umelecké dielo ap.: *stĺporadie umelecky stúlené ako hlasy mníšok* (s. 16), *Ráno! Dlhé a smutné ako hôrne studničky* (s. 22), (mladík) *smutný ako Urbanove Hmly na úsvite* (s. 74), *vhupol do neho* (do rebrináka) *ako sýte dojča do kolísky* (s. 79), *pekná Lendačanka oblečená ako Brigitte Bardotová* (s. 79), *Bol to Čech, dobrý ako čerstvé maslo* (s. 92). Na viacerých miestach autor doslova rozsýpa prirovnania, napr.: *...tie zdrobneniny hlások a spoluhlások splývali ako hríbky a kurčiatka, keď človek na ne hľadel en face, naozaj vytvárali obdivuhodnú harmóniu ako žltý hrášok polený, rozsypaný po stole, alebo ako krúpy, tie veľké číslo 10, ako minuciózny švabach starých Nábožných výlevov Andreja Radlinského* (s. 34).

d) Ďalšou nápadnou črtou posudzovaného literárneho diela je mimovoľné, spontánne prestýkanie prozaického textu rytmizovanými a rýmovanými pasážami. Autor, rodený básnik (poeta natus), často „zabúda", že píše prózu, a tak čitateľa pripraveného na prózu a pohrúženého do nej neraz „zaskočí" takýmito formuláciami: *...a tak si myslím, že treba mi už len snívať, keď som to kňazstvo dostal ako dar, ó, Pane, ako rád kľakám pred*

oltár, ó, Pane, ale je to ťažké, ja už viem, ako to unesiem... (s. 36); *Kto však srdce má, ako by neplakal, keď myslí na lavíny, čo sa valia na krajiny?* (s. 34); *Kamzíky vedia: čím vyššie, tým istejšia je záchrana. Len v Bohu najistejšia spása, večná ochrana* (tamže). Podobných príkladov je mnoho. Okrem iného práve to umožnilo nadpísať túto informáciu o knihe nadpisom *Keď román píše básnik.*

e) Janko Silan však nie je len rodený básnik, lež aj básnik s klasickým vzdelaním, poučený a učený, teda poeta doctus. Táto vlastnosť sa najmarkantnejšie prejavuje účelným a účinným zapájaním cudzieho výraziva do vlastného prozaického aj básnického textu. Najčastejšie ide o latinské výrazy a citáty a spomedzi nich o biblické a žalmické výrazy, teda o jazykové prostriedky späté so Silanovým povolaním a duchovnou orientáciou. Príklady z prózy: *exempli gratia* (s. 34 – ako príklad, napríklad), *experientia teste* (s. 110 – zo skúsenosti, skúsenosťou, skúsenosť svedčí); *A ona, tie očička prekrásne otvárajúc, vyučená v zlatých piesňach Ducha Svätého, v žalmoch, už sa modlí: Levavi oculos meos in montes, unde veniat auxilium mihi...* (s. 32 – Pozdvihol som moje oči k výšinám, odkiaľ nech mi príde pomoc; autor slovo *montes* chápe konkrétnejšie, než je slovo *výšina*, pretože práve „hmatateľnejšie" slovo *vrch* potrebuje pri rozvíjaní myšlienky). Príklady z poézie: *...ten výkrik Eli, Eli, lama sabaktani / znie ako úsmev odovzdaný...* (s. 148); *Rozmetáš každé vágne fátum... Est consummatum* (tamže – Je dokonané).

f) Prirodzene, autor zaznamenáva aj deje, udalosti, spomienky, ku ktorým najlepšie prilieha slovenské slovo, a to nielen spisovné, lež aj nárečové, slangové ap. Svoje spomienky na detstvo, z ktorého zážitkov žije hádam každý tvorca umeleckého slovesného diela, odovzdáva čitateľovi milým nárečovým popevkom. Keď hľadal ticho pri rieke, rozpamätal sa na riečku, pri ktorej húsky pásal, v ktorej ich kúpal, a túto nezabudnuteľnú rozkoš z detstva sprostredkoval čitateľovi takto: *Vidíš, keď som pásaval husi, spieval som im...: Papatenky rádkom dolu vinohrádkom* (s. 94).

Žiada sa ešte aspoň upozorniť na ďalšie vzácne kamienky v mozaike. Sú to napr. dialogické pasáže, v ktorých je účastníkom rozhovoru autor (*Ja*) a neznáma, resp. len zástupne pomenovaná osoba, napr. *On, Profesor* (porov. s. 18–19, 27 a i.), ďalej ľahko plynúce rozprávanie (porov. napr. s. 50, 98) porovnateľné s prúdom priezračnej riečky a dobre reprezentujúce autorov rozprávačský talent, nebadané prechody od sna alebo vízie k realite a naopak (s. 48, 83), reflexie, ktorých základom je hlboká viera kresťana (napr. s. 29), viera v oslobodzujúcu a formatívnu silu slova a osobitne poézie (s. 53, 55, 119) atď.

Zo všetkého, čo sa dosiaľ povedalo, vychodí, že hoci autor sám pokladá prózu *Dom opustenosti* za román, nejde o román klasického (starého) strihu. Silanov román-denník, prozaický kaleidoskop či próza mozaika nie je totiž literárne dielo zaľudnené množstvom postáv s konkrétnym menom a zviazaných komplikovanými vzťahmi, z ktorých románopisci konštruujú pútavé príbehy, dojímavé osudy ľudí a vzrušujúce deje. Napriek tomu je to príťažlivé čítanie o láske, súcite, vnútornom bohatstve človeka, utrpení a ďalších príbuzných javoch a vlastnostiach. Autor ich predstavuje bez patetického gesta, bez zbytočných fráz a navyše garantuje skutočným (vlastným) životom naplneným ústrkom, ponižovaním a utrpením. Namiesto ďalších charakteristík, ktoré aj tak môžu iba náhradkovo suplovať zážitok z čítania samého diela, už len krátke odporúčanie: pre obsah aj pre vysokú myšlienkovú a jazykovú kultúru hodno a treba vziať a čítať. Naozaj hodno.

Ivan Masár

Osemjazyčný stomatologický slovník

(ANDRIK, P.: Prekladový stomatologický slovník slovensko-česko-rusko-anglicko-nemecko-francúzsko-španielsko-maďarský. Martin, Osveta 1992. 328 s.)

Pri ustaľovaní odbornej terminológie v jednotlivých vedných odboroch významnú úlohu má vydávanie odbornej literatúry a v rámci neho starostlivosť o dodržiavanie odbornej terminológie vo vydávaných publikáciách. V oblasti medicíny takúto starostlivosť prevzalo na seba martinské vydavateľstvo Osveta. Toto vydavateľstvo vydáva nielen väčšiu časť odbornej lekárskej literatúry vychádzajúcej na Slovensku, ale aj slovníkové práce súvisiace s týmto vedným odborom. Spomenieme tu aspoň publikáciu J. Kábrta a V. Valacha Stručný lekársky slovník.

Nedávno sa vydavateľstvo Osveta pričinilo aj o vydanie špecializovaného osemjazyčného *Prekladového stomatologického slovníka slovensko-česko-rusko-anglicko-nemecko-francúzsko-španielsko-maďarského,* ktorého autorom je dnes už nebohý prof. MUDr. Pavel Andrik, DrSc. Ako píše v predhovore, pohnútkou na zostavenie slovníka mu bol nedostatok slovenskej odbornej slovníkovej literatúry. Pri spracovaní slovníka mu cennú pomoc poskytli aj odborníci zo zahraničia (z Anglicka, Belgicka, Francúzska, Kuby, Maďarska, Nemecka, Španielska, Švédska a z bývalého Sovietskeho zväzu).

Publikácia je rozdelená do dvoch častí. Prvá, *Slovníková časť* obsahuje vyše 2100 slovenských termínov zo stomatológie, ako aj z niektorých príbuzných lekárskych oblastí. Termíny sú usporiadané abecedne. Pri podstatných menách sa uvádza aj ich rodové zaradenie, a to skratkami *m* (maskulínum), *f* (feminínum), *n* (neutrum). Viacslovné termíny so zhodným aj nezhodným prívlastkom sú abecedne zaradené podľa nadradeného podstatného mena, pričom hneď za ním sa rovnakým typom písma uvádza skratka rodu a za ňou prívlastok. Pri termínoch so zhodným prívlastkom sa prívlastok oddeľuje čiarkou, aby sa aspoň takto signalizovalo, že slovenský termín sa tu zachytáva nie v prirodzenom slovoslede, ako sa používa v praxi, teda v poradí zhodný prívlastok + podstatné meno, ale v inverznom slovoslede, napr. **absces m, parodontálny; aktivátor m, otvorený elastický; obeh m, krvný**. Ak sa termín používa v množnom čísle, skratka rodu sa spája so skratkou *pl* signalizujúcou plurál (**nástroje mpl, diamantové; zuby mpl, zrastené**). Uvádzanie skratiek rodu aj čísla za podstatným menom rovnakým typom písma – polotučne – nepokladáme za šťastné riešenie, lebo je neprehľadné.

Pod slovenským termínom sa uvádzajú inojazyčné ekvivalenty, a to v poradí český, ruský, anglický, nemecký, francúzsky, španielsky a maďarský, pričom aj pri týchto ekvivalentoch sa uvádza skratka rodového zaradenia, prípadne aj množného čísla (pravda, okrem angličtiny a maďarčiny). Každý slovenský termín je očíslovaný. Okrem takto spracovaných hesiel sú aj tzv. odkazové heslá. Tie odkazujú na termíny, pri ktorých nájdeme heslo spracované kompletne, t. j. so všetkými inojazyčnými ekvivalentmi, napr. **zuby mpl, frontálne**, *p.* zuby, predné; **zuby mpl, náhradné**, *p.* ozubenie, náhradné. Pri heslách, na ktoré sa odkazuje, sa však zväčša odkazované heslo neuvádza, napr. pri hesle *odstránenie drene* sa odkazuje na heslo *extirpácia drene*, ale pri hesle *extirpácia drene* sa spojenie *odstránenie drene* neuvádza; alebo pri hesle *adhézia* sa odkazuje na heslo *priľnavosť*, ale pri hesle *priľnavosť* sa výraz *adhézia* neuvádza. Používateľ slovníka potom nevie, či výrazy *adhézia, odstránenie drene* môže používať, či vôbec jednoslovné výrazy a viacslovné spojenia, ktoré sa uvádzajú v rámci odkazových hesiel, treba pokladať za oficiálne termíny, či ich možno používať bez obmedzenia, alebo či ide o výrazy a slovné spojenia bez terminologickej platnosti alebo nesprávne. Takýchto prípadov je, žiaľ, dosť. Táto pochybnosť používateľa slovníka je zvýraznená ešte tým, že pri niektorých termínoch nájdeme za lomkou aj synonymné termíny (aspoň za také sa označujú vo vysvetlení použitých skratiek a značiek, ktoré je na začiatku Slovníkovej časti), napr. **zubovina f/dentín m; svorník m, cievny/peán f** (!, správne malo byť

m). Chyba však je, že synonymné výrazy zväčša nie sú spracované ako odkazové heslá. Napr. pri hesle *čeľusť* sa uvádza ako synonymný termín slovo *maxila*, no termín *maxila* ako odkazové heslo na svojom mieste v abecede nenájdeme. Podobne je to aj so synonymnými termínmi *uvula* (pri hesle *čapík*), *frankfurtská rovina* (pri hesle *frankfurtská horizontála*), *breket* (pri hesle *zámka*), *ďasnový sulkus* (pri hesle *ďasnový váčik*), *sada zubov* (pri hesle *súprava zubov*) atď.

V slovníku sa uvádzajú termíny *tvár, priama tvár, priemerná tvár, šikmá tvár, široká tvár, úzka tvár, vtáčia tvár, výraz tváre* (slovo *obličaj* sa v týchto súvislostiach neuvádza), preto sa aj v termíne *čeľustno-obličajová protetika* malo vychádzať z termínu *tvár*, nie zo slova *obličaj*. Termín mal teda mať podobu *čeľustno-tvárová protetika*. Pri termíne *tvárová protéza* by sme z tých istých dôvodov neuvádzali ako plnohodnotný synonymný termín *obličajová protéza*. Pri termíne *hlt* sa ako synonymný termín uvádza slovo *sústo*. Slovo *sústo* je však nespisovné (v Krátkom slovníku slovenského jazyka sa hodnotí ako subštandardné), preto sa v nijakom prípade nemalo uviesť ako synonymný spisovný termín. Ak sa už uviedlo, malo sa označiť kvalifikátorom, ktorý by signalizoval, že nepatrí medzi spisovné lexikálne prostriedky. V slovníku sú samostatne spracované heslá *plastická látka* a *plastická hmota*, ako keby šlo o dve rozličné veci. V skutočnosti však tieto spojenia označujú tú istú vec, preto bolo treba heslo spracovať tak, aby sa ukázalo, že vhodným termínom je spojenie *plastická látka*, resp. jednoslovný výraz *plast* a spojenie *plastická hmota* je jeho neterminologickým náprotivkom (v Krátkom slovníku slovenského jazyka sa označuje ako hovorové).

Chceme tu ešte upozorniť na niektoré iné chyby. V slovenčine sa vo viacslovných vlastných menách veľké začiatočné písmeno píše iba na začiatku prvého slova (okrem názvov miest a prípadov, ak súčasťou vlastného mena je iné vlastné meno). Podľa toho je správne *Svetová zdravotnícka organizácia* (nie *Svetová Zdravotnícka Organizácia*, s. 110 – takýto spôsob písania viacslovných vlastných mien sa uplatňuje v angličtine). Slovo *valec* sa má vyslovovať aj písať s krátkym *a* (nie *válec*, s. 120). V prídavnom mene *mliaždná* (s. 92) sa porušilo pravidlo o rytmickom krátení, správne je *mliaždna (rana)*. V termíne *zápal príušnej žľazy* sa prídavné meno raz píše s krátkym *i* (s. 74) a raz s dlhým *í* (s. 133). Správne je *príušný* podobne ako *príušnica*. V slove *lápis* sa píše dlhé *á* (nie *lapis*, s. 48). Chyba je, že na obálke knihy sa titul *DrSc.* uviedol v nesprávnej podobe *Dr.Sc.* Všetky tieto chyby možno pripísať na vrub menšej sústredenosti pri čítaní korektúr podobne ako nedôsledné uvádzanie čiarky za nadradeným podstatným menom pred zhodným prívlastkom uvedeným v inverznom postavení (po-

rov. *anamnéza f osobná, anomália f dedičná, uhol m hrbčekový, zub m čapový* atď.). V tzv. živom záhlaví sa táto čiarka v uvedených prípadoch dôsledne vynechávala, čo nepokladáme za správne.

Treba ešte spomenúť, že druhú časť publikácie tvoria registre inojazyčných termínov podľa jednotlivých jazykov, pričom pri každom termíne sa uvádza písmeno a číslo termínu, podľa ktorých si používateľ slovníka ľahko nájde slovenský ekvivalent, resp. celé spracované heslo.

Napriek niektorým výhradám, ktoré sme uviedli, sme presvedčení, že osemjazyčný *Prekladový stomatologický slovník* splní autorove očakávania a stane sa „užitočnou pomôckou všetkým, ktorí pri štúdiu alebo výkone svojho povolania prichádzajú do styku s cudzojazyčnou literatúrou". Pri prípadnom ďalšom vydaní slovníka by sme však odporúčali zvážiť naše pripomienky, ale aj spôsob jeho technického spracovania.

Matej Považaj

Reprezentatívna kronika ľudských dejín

(Kronika ľudstva. Zostavovateľ Bodo Harenberg. Bratislava, Fortuna Print 1992. 1248 s.)

Na našom knižnom trhu už istý čas sledujeme publikácie z produkcie nových súkromných vydavateľstiev. Patrí k nim i vydavateľstvo Fortuna Print, ktoré sa orientuje na vydávanie prekladovej literatúry populárneho charakteru s rôznorodým zameraním – od rozprávok, detských maľovaniek a rozličných kníh pre deti a mládež cez historické publikácie či knihy z oblasti výtvarníctva (edícia Majstri moderného umenia) až po praktické príručky do domácnosti o šití, varení a pod. Pozoruhodným edičným činom tohto vydavateľstva sa na sklonku roka 1992 stala najmä *Kronika ľudstva.*

Kolektív štyridsiatich šiestich „kronikárov" slovenskej verzie *Kroniky ľudstva* pripravil pre našu čitateľskú obec atraktívny prehľad svetových dejín od najstarších čias do leta 1992, obohatený o česko-slovenské i slovenské reálie. Ide o prvý z titulov, ktorý si vydavatelia *Fortuna Printu* K. Biermann a F. Hanus zvolili z repertoáru nemeckej edície kroník vydavateľstva Chronik-Verlag, pričom preklad z nemeckého originálu doplnili aj o menšie časti z maďarskej a poľskej kroniky. Sami vydavatelia charakterizujú túto

knihu ako populárno-náučné dielo encyklopedického zamerania, ktoré prostredníctvom vyše 5000 hesiel s kvalitnou farebnou obrazovou dokumentáciou poskytuje verejnosti základné informácie zo svetovej i národnej histórie. V heslách sa venuje pozornosť osobnostiam i udalostiam v politike, kultúre, vede, technike a športe. Vyvrcholením chronologicky usporiadaného náčrtu udalostí je prognostická kapitola *Výhľad do budúcnosti*. Užitočným a praktickým doplnkom centrálneho historického bloku knihy je historický prehľad súčasných nezávislých štátov sveta (kapitola *Krajiny sveta*), ktorý je výsostne aktuálny – zachytáva stav do polovice roka 1992, teda aj nové štátne celky na území bývalého Sovietskeho zväzu a Juhoslávie, ako aj zmienku o prijatí Ústavy Slovenskej republiky v septembri 1992.

Hoci rozsah knihy presahuje 1200 strán, orientácia v nej je pomerne rýchla. Zvolený princíp štruktúrovania hlavného textu je veľmi prehľadný. Jeho základnou stavebnou jednotkou je dvojstránka rozdelená na dve časti. Ľavú polovicu každej párnej strany tvorí orámčekované dvojstĺpcové kalendárium čiže stručný chronologický náčrt udalostí v jednotlivých krajinách a svetadieloch. Zvyšok dvojstrany pokrývajú heslá rozširujúce základné informácie o najvýznamnejších udalostiach v kalendáriu, sprevádzané esteticky pôsobivým a didakticky názorným obrazovým materiálom. Pružnej manipulácii s knihou pomáhajú okrem bežného obsahu knihy i priebežné – farebne odlíšené – konfrontačno-hodnotiace prehľadové články, tvoriace istú spojnicu medzi rôznymi obdobiami, prípadne paralelne prebiehajúcimi či rozvíjajúcimi sa kontinuálnymi hnutiami (napr. *Októbrová revolúcia a komunizmus* – 20. storočie; *Emancipácia tretieho sveta* – 20. storočie). Nejde tu teda o rekapituláciu povedaného, ale o syntetizujúcu interpretáciu istého obdobia alebo problému, usilujúcu sa o postihnutie kľúčových myšlienok, udalostí a osobností vo vzájomných súvislostiach. Pochopiteľne, hĺbka syntézy zodpovedá vyhradenému priestoru modrej dvojstránky. Niektoré dvojstránky sú monotematické s časovým záberom presahujúcim jedinú epochu (napr. *Židovstvo a sionizmus*). Pomocou týchto článkov má teda i historicky menej zdatný čitateľ možnosť nájsť v zložitom a dynamickom historickom dianí isté pomocné vodiace línie. Podpornými orientačnými piliermi v kronike sú aj abecedné prehľady o významných osobnostiach – nositeľoch Nobelovej ceny a pápežoch (od s. 1228) a celkový menný register, ktorý zahŕňa okolo 7000 osobností (od s. 1232). I táto pre laika zdanlivo nezaujímavá časť knihy si zasluhuje dvojaké ocenenie – popri jej funkčnosti (orientačná pomôcka) treba totiž pozitívne hodnotiť i zvládnutie jazykovej stránky menoslovov. Napokon, prepis mien je len jedným z dôkazov dobrej jazykovej úrovne knihy, na čo ešte poukážeme. Vzhľadom na široké spek-

trum adresátov kroniky ako popularizačného diela považujeme totiž jazykovú stránku publikácie za rovnako dôležitý atribút, ako je jej obsah alebo estetická úroveň.

Rozsah diela nám nedovoľuje podrobne rozoberať celý obsah, chceme však upozorniť aspoň na niektoré informácie z našich národných dejín. Svoje zaslúžené miesto medzi slovenskými doplnkami k prekladu pôvodného nemeckého textu našli i slovakisticky zamerané texty. Autori slovenských hesiel venujú systematickú pozornosť najmä dianiu okolo formovania a premien spisovného jazyka Slovákov. Uvádzajú sa tu informácie o Bernolákovej kodifikácii v r. 1787 i o gramatike z r. 1790, o Štúrovej kodifikácii spisovnej slovenčiny na stredoslovenskom základe v r. 1843, o zjednotení štúrovcov a bernolákovcov v r. 1847, o ustálení spisovnej slovenčiny zásluhou Hattalovej *Krátkej mluvnice slovenskej* v r. 1852 a pod. Osobitné poznámky v kalendáriu sú venované i osobnostiam (zvyčajne pri príležitosti ich úmrtia), napr. J. Fándlymu (s. 660), A. Bernolákovi (s. 664), J. I. Bajzovi (s. 708), J. Kollárovi (s. 732), J. M. Hurbanovi (s. 794), Ľ. Štúrovi (s. 738), prípadne i jednotlivým významnejším dielam (Šafárikova *Tatranská múza s lýrou slovanskou* – s. 672, Kollárova *Slávy dcera* – s. 686, Fándlyho *Krátke dejiny slovenského národa* – s. 626). Rovnaká pozornosť je venovaná i spolkovej činnosti (*Slovenské učené tovarišstvo, Spoločnosť česko-slovanská, Slovenský čitateľský spolok, Spolok milovníkov reči a literatúry slovenskej, Tatrín, Detvan* a iné) i publikačnej činnosti (*Pešťbudínske vedomosti, Slovenské noviny, Slovenské pohľady, Slovenský týždenník* atď.).

Z jazykovej stránky je ujasnená koncepcia písania titulov prác z bernolákovského i štúrovského obdobia. V súlade s didaktickým zámerom tvorcov sa „ukážkovo" ponechávajú názvy typu *O literárnej vzájemnosti mezi kmeny a nářečími slavskými* (s. 732) či *Slovenskje pohladi na vedi, umeňja a literaturu* (s. 782), čo možno akceptovať ako snahu o jazykovú ukážku či poučenie o praktickej podobe dobového útvaru. Toto didaktické poslanie posilňujú i fotografické dokumenty so zábermi titulných strán najvýznamnejších prác (napr. *Nárečja slovenskuo...* – s. 716). Za vhodnú metódu jazykovej popularizácie považujeme uplatnené prekladateľské riešenie vzťahu medzi pólmi originál – preklad v prípade cudzojazyčných citátov, vlastných mien či rôznych špecifických pomenovaní a termínov. Poukážeme na to dokladmi z francúzskych reálií 18.–19. storočia. Kým pri všeobecne známych pomenovaniach sa dáva prednosť slovenskému prekladu alebo aspoň zvukovo-grafickej adaptácii (napr. názvy miest a ich častí ako *Paríž, Bastila, Marsovo pole*), menej známe a špecifickejšie výrazy či cele citáty sú uvedené zvyčajne v originálnej podobe (odlíšené graficky typom písma) s následným

prekladom do slovenčiny v zátvorke. Príklady: výrok Ľudovíta XIV. *L'état c'est moi* (*Štát som ja*) – s. 603, názov hnutia *La grande peur (Veľký strach)* – s. 610, názov slávneho Zolovho listu *J'accuse...! (Žalujem...!)* – s. 810 a pod. Poradie originál – preklad býva prípadne i prehodené – napríklad názov Monetovho obrazu *Impresia, východ slnka (Impression – soleil levant)* – s. 768, *Loptová sieň (Jeu de paume)* – s. 606. Za rovnako vhodný považujeme i tretí spôsob interpretácie cudzojazyčných pomenovaní, v ktorom vedľa prevzatého (gramaticky adaptovaného) cudzieho výrazu stojí v zátvorke vysvetľujúci preklad, doplnený širším výkladom motivácie v hesle. Príklad: *sansculoti (bez nohavíc), pôvodne výsmešné označenie revolucionárov, ktorí na rozdiel od šľachty nenosili nohavice po kolená, ale dlhé pantalóny* – s. 607. Za najvýznamnejší prekladateľský výkon však považujeme dobré jazykové a štylistické zvládnutie celého rozsiahleho diela.

Napokon ešte niekoľko poznámok k jazykovej stránke publikácie. Už v súvislosti s menným registrom sme poukázali na jeden z neľahkých – ale dobre zvládnutých – jazykových orieškov, na problém prepisu mien z iných grafických sústav, ako aj slovenský pravopis neslovenských mien v rámci latinky. Uplatnené zásady pravopisu zodpovedajú najnovšej kodifikácii v Pravidlách slovenského pravopisu z r. 1991. Napríklad maďarské priezviská súvisiace s naším historickým kontextom sa prepisujú v adaptovanej podobe: *Andráši* – s. 758, *Esterházi* – s. 616, zatiaľ čo vlastné mená osobností z maďarských národných dejín majú zachovaný maďarský pravopis – porovnaj *Mihály Károlyi* – s. 879. Rovnako sa podľa Pravidiel prepisujú aj japonské a čínske priezviská: *Jamaguči* – s. 949, *Kao Kcho-kung* – s. 328, *Chung Siou-Čchüan* – s. 728. Otvorený priestor zostal pred jazykovou redakciou vo sfére písania orientálnych mien typu *Ismá'íl* (s. 275), *Al-Ma'mún* (s. 256), resp. *Abd al-Rahmán* (s. 248), kde v doterajšej kodifikácii neboli stanovené jednotné zásady. V tomto prípade sa dostali k slovu odborní spolupracovníci orientalisti. Rešpektovanie platnej pravopisnej kodifikácie sme zaregistrovali i v aplikácii upravených zásad rytmického krátenia (výrazy typu *rozprávkar* – s. 772, *vládnuca kultúra* – s. 602). Súhrnne možno teda povedať, že jazyková podoba prezentovanej práce je rovnako aktuálna ako obsahová zložka.

Bolo by azda až neuveriteľné, ak by pozorný čitateľ takého rozsiahleho diela nenašiel popri jeho nesporných prednostiach aspoň náhodnú „chybičku krásy". My sme ich v *Kronike ľudstva* našli ojedinele. Zväčša ide o prehliadnuté posuny v rozdeľovaní slov v rámci stĺpčekovej štruktúry hesiel, ako napríklad *pri-ncípov* (s. 827), prípadne o korektorské chyby typu *severén* namiesto *suverén* (s. 603). Niekoľko drobných výhrad máme i k pravopisu

cudzích, konkrétne francúzskych citátov a pôvodných pomenovaní. Popri istých (nie systematických) deformáciách špecifických grafických znakov, ako je ç na c, sme sa o čosi častejšie stretli s vynechávaním písmen a akcentov. Niekoľko príkladov: *Tableaux historique de la revolution Francaise* (s. 627) – správne malo byť *Tableaux historiques de la Révolution Française; Pere Duchesne* (s. 629) – správne *Père Duchesne; volonté général* (s. 603) – správne *volonté générale; Art Noveau* (s. 827) – správne *Art Nouveau.* Z hľadiska kvantity spomenutých korektorských nedostatkov ide však o takmer zanedbateľný jav.

Na záver treba zdôrazniť, že výkon realizátorov slovenskej verzie *Kroniky ľudstva* si zasluhuje vysoko kladné hodnotenie. To, že náš názor nie je ojedinelý, signalizuje napokon i vysoký záujem verejnosti o túto knihu, ktorý takmer bleskovo prekročil ponuku (i napriek vysokej cene). *Kronika ľudstva* urobila vydavateľstvu Fortuna Print rozhodne dobré meno, a to nielen svojím obsahom, ale aj dobrou úrovňou prekladu a starostlivou jazykovou redakciou.

Oľga Orgoňová

SPYTOVALI STE SA

Prídavné meno tristný. – G. M. z Bratislavy: „V ostatnom čase som niekoľko ráz čítala alebo počula prídavné meno *tristný*. Neviem, čo presne značí, preto som si jeho význam chcela overiť v niektorom zo slovníkov. Žiaľ, nenašla som ho ani v Krátkom slovníku slovenského jazyka, ani v Slovníku cudzích slov. Mohli by ste mi povedať, aký význam má prídavné meno *tristný*, prípadne mohli by ste objasniť aj jeho pôvod?"

Sami sme sa v ostatnom čase viac ráz stretli s prídavným menom *tristný*, naposledy v kultúrnej rubrike Národnej obrody z 3. 2. 1993 v príspevku, kde sa hovorilo o neradostnej situácii českých divadiel a kde bola aj táto veta: *Ešte tristnejší je fakt, že zánik hrozí aj múzeám, knižniciam, planetáriám, zoologickým záhradám, kultúrnym zariadeniam vôbec...* (s. 7). Pozreli sme sa aj do lexikálnej kartotéky Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, ako je doložené toto prídavné meno. V najnovšom materiáli sme našli tri doklady,

jeden z r. 1988: *Aké tristné je takto prejsť do dejín, navyše v popálenom stave, so znetvorenými deťmi* (A. Hykisch) a dva z r. 1989: *Pohľad na váš hrudník je, úprimne, tristný* (P. Vilikovský). – *Svojrázna poetika Cimrmanovcov sa v tomto filme majstrovsky uplatnila v podobe odrazu tristnej situácie, ktorá u nás pretrvávala nielen v oblasti kultúry* (Večerník).

V slovníkoch, ktoré citovala naša čitateľka, sa prídavné meno *tristný* neuvádza, no môžeme ho nájsť v 6. zv. Slovníka slovenského jazyka (1968) v časti Doplnky. V tomto slovníku sa vysvetľuje slovami „smutný, neradostný" a dokladá spojeniami *tristný život, tristná skutočnosť, tristné slová*. Takýto význam nám potvrdzujú aj doklady z tlače a literatúry, ktoré sme uviedli na ilustráciu. Ukazuje sa teda, že prídavné meno *tristný* v slovenčine nie je nové, no patrí medzi menej frekventované lexikálne prostriedky príznačné pre istú vymedzenú oblasť komunikácie. So zreteľom na to, že s prídavným menom *tristný* sa môžeme najčastejšie stretnúť v kultúrnych rubrikách dennej tlače, v literárnych a umeleckých časopisoch, treba súhlasiť s hodnotením prídavného mena *tristný* ako knižného slova, t. j. tak, ako ho kvalifikuje Slovník slovenského jazyka.

Zostáva nám ešte odpovedať na otázku, akého pôvodu je prídavné meno *tristný*. Toto prídavné meno má domovské miesto v latinčine, kde latinské *tristis* má okrem iného význam „smutný, žalostný" (porov. J. Špaňár: Latinsko-slovenský slovník, 1962). Z latinčiny sa dostalo do mnohých európskych jazykov, napr. do francúzštiny v podobe *triste*, do nemčiny v podobe *trist*, do češtiny v podobe *tristní*. V češtine má okrem základného významu „smutný" aj význam „žalostne trápny", pravda, v tomto význame sa hodnotí ako hovorový expresívny prostriedok (porov. Slovník spisovného jazyka českého 4, 1989).

Matej Považaj

KULTÚRA SLOVA, časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. Ročník 27, 1993, č. 3. Vydavateľstvo Slovak Academic Press, spol. s r. o. Hlavný redaktor PaedDr. Matej Považaj. Grafická úprava Oto Takáč. Technická redaktorka Anna Lišková. Vychádza dvanásťkrát ročne. Ročné predplatné Sk 96,–, jednotlivé čísla Sk 8,–. Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma SAP – Slovak Academic Press, spol. s r. o., P. O. Box 57, Námestie slobody 6, 810 05 Bratislava. Registračné číslo 7050.

Distributed by SAP – SLOVAK ACADEMIC PRESS Ltd., P. O. Box 57, Námestie slobody 6, 810 05 Bratislava, Slovakia. Distribution rights are held by KUBON and SAGNER, P.O.B. 34 01 08, D–8000 München, Germany.

© Slovak Academic Press, spol. s r. o., 1993

Cena Sk 8,–